

О. О. ЧЕХІВСЬКИЙ БІЛЯ ЧИСТИХ МОВНИХ ДЖЕРЕЛ

Коли читаєш і перечитуєш автографи памфлетів Ярослава Галана, його записники, коли заглиблюєшся в них, мимоволі виникає відчуття, ніби ти у спекотний жнивний день знаходишся біля чистого студеного джерела і, припавши спраглими губами до нього, п'єш, п'єш і не можеш напитися життєдайної води.

Такі асоціації не випадкові: як з-під землі безупинно б'ють джерельні ключі, так з неосяжних мовних глибин пробивається назовні чисте Галанове слово — цілюще для народу і нищівне для його ворогів.

Знаменно, що видатний майстер памфлетного жанру не припиняв роботи над своїми творами і після їх опублікування. У відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР зберігаються газетні вирізки памфлетів з авторською правкою. Так, в одному з них — «На дні» — Галан викреслив епітет «божевільний» при слові «маніяк», усуваючи тавтологію, а в памфлеті «Отець тьми і присні» увів фразеологізм з високого стилю «попрацювати на ниві», замінивши ним стилістично нейтральне словосполучення «чималу долю праці зробив», чим помітно посилив фразу: «*Чимало попрацював на цій ниві* (тобто люто боровся проти «антихристиянських» сил. — *О. Ч.*) уже знайомий нам майстер на всі руки прелат Чіппіко...».

Однак заради лаконічності публіцист ніколи не жертвував змістовою точністю і ясністю. Навпаки, рукописи памфлетів часто рясніють численними вставками, які конкретизують думку, посилюють її іронічно-саркастичне забарвлення, напр.: «Все це сприймалося бюргером з такою сліпою вірою, начебто це були *цілющі* таблетки аспірину фірми Баєр»; «Мов гриби по дощі ростуть і *множаться...*»; «Книгарські полиці *вгинаються* під тягарем *крикливих* релігійних брошур і газет» (виділені слова вставлені Я. Галаном. — *О. Ч.*).

Винятково цікаві записні книжки видатного майстра слова, особливо ті, де зроблені нотатки під час Нюрнберзького процесу. Вони стали основою збірки памфлетів «їх обличчя». Ці нотатки — насамперед запис фактів злочинної діяльності верховодів фашистського рейху, свідчення сторін, зауваження про поведінку головних «акушерів третьої імперії» на Міжнародному трибуналі у Нюрнберзі. Тут простежуються особливості стилю Я. Галана, бо він не байдужий фактограф, а суворий обвинувач, пристрасний коментатор побаченого й почутого.

Відома схильність Галана-памфлетиста до мовних контрастів і парадоксів. У записних книжках натрапляємо саме на такі вислови. Вони належать авторові, обвинувачам, а то й обвинуваченим. Напр.: «Потребу вони (воєнні злочинці. — *О. Ч.*) розуміли як право»; «Якщо Ріббентроп укладав з кимось пакт про ненапад, то це значило, що він збирався на нього напасти».

Улюблений стилістичний прийом — сатиричний каламбур — наявний у попередніх начерках памфлетів. Так, в автографі памфлета «Коли вбивця сміється» обіграно полісемантичність дієслова *сидіти*: «Ганс Франк *сидить* уже не в Кракові, а на лаві підсудних». Отже, навіть у попередніх нотатках певним чином виявляються особливості стилю Галана-памфлетиста.

Винятковий інтерес являє собою те, як цей матеріал оброблений і використаний у памфлетах. Наведемо ілюстрації. Так, про Ватикан зроблений ультракороткий запис: «В-н — 44 га». У памфлеті «Отець тьми і присні» майстерно обіграно ці статистичні дані: «Справа Гудетті — Чіппіко зайвий раз показала, що на 44 гектарах території Ватикану міститься найбільший в Європі чорний валютний ринок».

Таким чином, сухі, здавалось би, цифри стали основою емоційно наснаженого, сатирично забарвленого тропа.

Наведені ілюстрації свідчать про документальну точність змісту памфлетних текстів, про глибинні витoki неповторного стилю Галана-памфлетиста, про високу мовленнєву культуру публіциста.